

ดนตรีสู่ชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น Musical Activity for Society Development

ภูษิต สุวรรณมณี*¹
Pusit Suwanmanee*¹

บทคัดย่อ

ปัจจุบันในประเทศไทย ดนตรีมีการเผยแพร่ไปอย่างกว้างตามสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา สังเกตได้จากการเปิดคณะวิชาที่มีการเรียนการสอนดนตรีในระดับภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งทำให้วิวัฒนาการทางดนตรีมีการพัฒนาตามลำดับ อีกทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดความแข็งแรง กล่าวคือ มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนศูนย์กลางการเรียนรู้ขนาดใหญ่ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ได้ และสามารถเป็นการส่งเสริมการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย บทความฉบับนี้จึงต้องการนำเสนอแนวทางเกี่ยวกับการเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านดนตรีสู่ชุมชนโดยการจัดการศึกษาทางดนตรีในฐานะสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีแนวทาง และพันธกิจที่ว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นในฐานะผู้เขียนเป็นบุคลากรในสังกัดดังกล่าว ได้เห็นถึงความสำคัญและมีแนวคิดในการสร้างสรรค์กิจกรรมดนตรีอย่างหลากหลายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อกลางเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

คำสำคัญ : ดนตรีกับชุมชน / ท้องถิ่น

* corresponding author, email: posit.su@skru.ac.th

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

¹ Lecturer in Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Songkhla Rajabhat University

Abstract

The present in Thailand, Music is widely distributed in higher education institutions. This can be observed from the opening of more regional music schools. Which makes the music evolve accordingly It also makes the community stronger. That is to say, the university is like a large learning center that can strengthen the community to create new knowledge. And can promote the creation of additional occupations for the people in the community according to the sufficiency economy philosophy as well Therefore, this article would like to present a guideline on dissemination of music knowledge to the community by providing music education as a tertiary institution. Faculty of Fine Arts, Songkhla Rajabhat University is another agency that has guidelines and the mission of being a university for local development Therefore, as the author is personnel affiliated with it. Have seen the importance and has the concept of creating a variety of music activities for local development by using music as the medium for the best benefits.

Keywords: Music and the community / Local

บทนำ

มนุษย์กับดนตรีมีความสัมพันธ์กันมายาวนานจากยุคโบราณที่มนุษย์อยู่กันเป็นกลุ่มชนเล็กๆ จนเกิดเป็นเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ หรือเผ่าชนตามถ้ำหรือป่าเขาที่อาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตถึงยุคปัจจุบันที่มีวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ไม่ว่าจะในรูปแบบ วัฒนธรรมถิ่นฐานเชื้อชาติหรือภาษาใด ดนตรีก็ยังให้ประโยชน์มากมายทั้งในด้านการสื่อสารทางภาษา อารมณ์ ความบันเทิง และการศึกษาดนตรีเพื่อ

พัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (พิชัย ปรัชญานุสรณ์, 2529: 3-4)

ดนตรี เป็นภาษาแขนงหนึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารได้สื่อให้คนฟัง เกิดความรู้สึก และอารมณ์ต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับภาษาพูด และภาษาเขียน ผู้ฟังสามารถรับรู้ความหมายที่ผู้แต่ง และผู้บรรเลงสื่อให้ได้มากน้อยต่างกันเพียงใด ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง เช่น อายุ การศึกษา สถานะในสังคม สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ในชีวิตของผู้ฟังคนนั้น ๆ แท้จริงนั้นเสียงดนตรีสร้างขึ้นมาจากเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงนกร้อง เสียงลม เสียงน้ำ ฯลฯ ซึ่งสามารถบันทึกลงให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึก และ อารมณ์ต่าง ๆ ได้อยู่แล้วแต่นำมาดัดแปลงแก้ไขเสียใหม่ ให้เกิดความประณีตงดงาม และไพเราะยิ่งกว่า จัดได้ว่าดนตรีเป็นสิ่งที่ธรรมชาติให้มาพร้อม ๆ กับชีวิตมนุษย์โดยที่มนุษย์ไม่รู้ตัวว่าดนตรีเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์อย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้มีความสุข สนุกสนานรื่นเริง ช่วยผ่อนคลายความเครียดทั้งทางตรงทางอ้อม ดนตรี เป็นเครื่องกล่อมเกล่าจิตใจของมนุษย์ให้มีความเบิกบานรื่นรมย์ ให้เกิดความสงบ และพักผ่อนมีหลากหลายกลุ่มคนที่ให้ความหมายคำว่าดนตรีที่กว้าง และหลากหลาย มาก รวมไปถึงมีบุคคลจำนวนไม่น้อย เมื่อกล่าวถึงดนตรีคงคิดถึงอะไรที่เป็นเสียงสูงๆ ต่ำๆ โน้ตเพลงที่ผู้ประพันธ์แต่งไว้ซึ่งเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ไม่เกี่ยวกับเสียงเมื่อผู้แสดงหรือนักดนตรีนำโน้ตเพลงมาเล่น จึงเกิดเป็นดนตรีขึ้น แต่ในภาษากรีก ดนตรี หมายถึง ศิลปะประเภทหนึ่ง ไม่เฉพาะแต่การเล่นเครื่องดนตรี การร้องเพลง หรือ ลีลาศเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงอักษรศาสตร์ทุกประเภท โดยเฉพาะบทกวี นาฏกรรม วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (คมสันต์ วงศ์วรรณ, 2543: 1-5)

ปัจจุบันในประเทศไทย ดนตรีมีการเผยแพร่ไปอย่างกว้างตามสถาบันการศึกษา ในระดับอุดมศึกษา สังเกตได้จากการเปิดคณะวิชาที่มีการเรียนการสอนดนตรีในระดับ ภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งทำให้วิวัฒนาการทางดนตรีมีการพัฒนาตามลำดับ อีกทั้งยังทำให้ ชุมชนเกิดความแข็งแรง กล่าวคือ มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนศูนย์กลางการเรียนรู้นิวขนาดใหญ่ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ได้ และสามารถนำพาความเจริญทางพหุวัฒนธรรม การสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสทำกิจกรรมดนตรีกับชุมชน เรื่อง ดนตรีกับชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกิจกรรม กำหนดเวลาที่ค่อนข้างจำกัด ดังนั้นผลลัพธ์ของการทำกิจกรรมอาจจะเป็นไปได้ หลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับสภาพของชุมชน ศักยภาพ และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง จึงได้มีการจัดในบริเวณโรงเรียนและเน้นเยาวชนเป็นสำคัญ โดยมีระยะเวลา 3 วัน และแบ่งกลุ่มตามประเภทของเครื่องดนตรีคือ ดิด สี ตี เป่า โดยแต่ละกลุ่มมีการสร้างเครื่องดนตรีจากวัสดุธรรมชาติที่อยู่บริเวณรอบโรงเรียน และชุมชน เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว จะมีการนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม ดังนั้น บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอแนวทาง และกระบวนการสร้างสรรค์ดนตรีในชุมชนให้เกิดอาชีพเสริมตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร และเพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการประยุกต์ใช้ในกิจกรรมส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชนต่อไป

ความหมายของเพลงพื้นบ้านไทย

ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทคติชน เป็นเครื่องสะท้อนสังคมวัฒนธรรม ไทยที่แยบยล ทั้งนี้โดยบทบาท และหน้าที่เป็นทั้งกลไกในการจัดระเบียบทางสังคม และเป็นทางออกของการลดความกดดันซึ่งแนวทางอันเป็นกรอบความคิดว่า ด้วยคติชนกับสังคมจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับศิลปวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน นิทาน นิยายท้องถิ่น ตำนาน เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหน้าที่ ที่สำคัญที่สุดของคติชาวบ้าน ได้แก่ การรักษาความมั่นคงของวัฒนธรรม เนื่องจาก คติชาวบ้านช่วยทำให้ชาวบ้านปฏิบัติพิธีกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ถูกต้องตามแบบแผนของวัฒนธรรม ขณะเดียวกันในทางคติชนวิทยา ถือว่าเพลงหรือ ดนตรีพื้นบ้านพื้นเมืองเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่สามารถถ่ายทอดปรัชญา และระบบ ความคิดของชาวบ้านหรือกลุ่มชนในสังคมได้อย่างใกล้เคียงความจริงที่สุด เป็นการ “ละเล่น” อันแสดงถึงภูมิปัญญาเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวบ้าน เป็นวรรณกรรมของชาวบ้านหากแต่เป็นวรรณกรรมปากเปล่า หรือวรรณกรรม ที่ถ่ายทอดกันมาโดยใช้ความจำ และไม่มีการบันทึกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามปกติวิสัย ตามวิถีชาวบ้านของคนทุกชาติทุกภาษา ทั้งนี้ชาวบ้านได้สะท้อนวัฒนธรรมเก่า

ออกมามีแทบทุกด้านไม่ว่าความเชื่อ โขคลาง ศิลปกรรม จิตรกรรม บ้านเรือน การละเล่น ฯลฯ และในที่สุด คือ “เพลงพื้นเมือง” (เอนก นาวิกมูล, 2550 :15-20)

สรุปได้ว่าเพลงพื้นบ้านเป็นเสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาด้วยวาจาซึ่งเรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน และเป็นสิ่งที่พูดต่อกันมาแบบปากต่อปากโดยไม่มี การจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นลักษณะการสืบทอดทางวัฒนธรรม ของชาวบ้านตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นกิจกรรมการดนตรีเพื่อ ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน และช่วยสร้างสรรค์ความรื่นเริงบันเทิง เป็นหมู่คณะ และชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นซึ่งจะทำให้เกิดความรักสามัคคีกัน และ ปฏิบัติสืบทอดต่อมายังรุ่นลูกรุ่นหลานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางพื้นบ้าน ของท้องถิ่นนั้น ๆ

เพลงพื้นบ้านภาคใต้

เพลงพื้นบ้านภาคใต้เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่มชุมชน แต่ละท้องถิ่น และ แพร่กระจายไปตามสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันมีการปรับปรุงพัฒนาไปตามในแต่ละ ท้องถิ่นว่าดีงาม บางแห่งอาจเกิดขึ้นเพราะเป็นสิ่งบันเทิงที่เข้ากับบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตามธรรมชาติของท้องถิ่น เช่น เพลงเรือที่ใช้ร้อง และเล่นในชุมชน ที่อาศัยใกล้แหล่งน้ำ การที่ประชาชนในพื้นที่ภาคใต้มีการติดต่อกับชาวต่างชาติ ทั้งชาวจีน อินเดีย เปอร์เซีย ยุโรป ฯลฯ จึงส่งผลให้ดนตรี และเพลงพื้นบ้านภาคใต้ มีลักษณะที่สะท้อนความต่างของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อศาสนา และชาติพันธุ์ ด้วย เช่น ดนตรีกาหลอ มีความสัมพันธ์กับลัทธิศาสนาพราหมณ์ของอินเดีย การรับ เครื่องดนตรีประเภทรำมะนา รือบบ มาจากชาวเปอร์เซีย การรับไวโอลิน ของชาวตะวันตกเข้ามาบรรเลงเป็นเครื่องดนตรีหลักของวงดนตรีรองเง็ง การตีกลอง ฉาบ ปี่ของจีน ที่ประสมในขบวนแห่พระที่จัดขึ้น ในเทศกาลกินเจของชาวจีน ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านภาคใต้ เช่น เพลงบอก เพลงเรือ เพลงชาน้อง ดีเก๋รัฐดู ดนตรี กาหลอ ดนตรีรองเง็ง เป็นต้น (ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์, 2554: 9-79)

แนวทางการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาชุมชน

การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีสาระสำคัญประกอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

1. การกำหนดให้มีหน่วยงานภายใน บุคลากร หรือคณะทำงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อขับเคลื่อนสู่รูปธรรมการปฏิบัติ

2. ให้มีการส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับ ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในการบริหารงานองค์กร เพื่อทำให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการจัดบริการสาธารณะ และส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชน

2.2 ระดับชุมชน ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้หมู่บ้าน ชุมชน

2.3 ระดับครัวเรือน กำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อให้ครัวเรือนมีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิต (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2554)

จากความหมายของดนตรีและแนวทางการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาชุมชน จึงมีแนวคิดในการสร้างสรรค์กิจกรรมดนตรีสู่ชุมชนโดยมีกระบวนการจัดกิจกรรมดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดกิจกรรม

1. ผู้สอนทุกคนได้มีโอกาสเข้าอบรมเรื่องการสอนทักษะดนตรีสำหรับเด็ก เพื่อทราบถึงหลักการสร้างแรงจูงใจในดนตรี และการสอนที่ถูกต้องโดยใช้หลักของดนตรีศึกษามาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม มีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนและสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ดนตรีในประเภทต่าง ๆ ได้ ต่อจากนั้นผู้สอนแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครื่องดีด กลุ่มเครื่องสี กลุ่มเครื่องตี และกลุ่ม

เครื่องเป่า โดยมีโจทย์สำคัญสำหรับแต่ละกลุ่มคือ ต้องสร้างเครื่องดนตรีจากวัสดุธรรมชาติอะไรก็ได้ตามประเภทของเครื่องดนตรี

ภาพที่ 1 การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง หลักการและวิธีการคิดในการสร้างกิจกรรมทางดนตรีสำหรับเด็ก (ที่มา: ภูษิต สุวรรณมณี, 2562)

2. ข้าพเจ้าได้ถอดทำนองเพลงต้นหยง เป็นโน้ตสากลเพื่อให้เยาวชนใช้ในการเรียนรู้ โดยกำหนดให้แต่ละกลุ่มพัฒนาเป็นงานสร้างสรรค์

ภาพที่ 2 การถอดทำนองเพลงต้นหยงเป็นโน้ตสากล (ที่มา: ภูษิต สุวรรณมณี, 2562)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. จัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมของเยาวชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ระหว่างผู้สอนและเยาวชนในชุมชน

ภาพที่ 3 กิจกรรมละลายพฤติกรรม

(ที่มา: ภูษิต สุวรรณมณี, 2562)

2. แบ่งกลุ่มในการจัดกิจกรรมออกเป็นทั้งหมด 4 กลุ่ม โดยให้เยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเวียนกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ครบทั้ง 4 ประเภทของดนตรี และวันสุดท้ายของการจัดกิจกรรมจะมีการจับฉลากเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ในกลุ่มนั้นมาจัดการแสดง

ภาพที่ 4 กิจกรรมการเรียนรู้ทางดนตรี

(ที่มา: ภูษิต สุวรรณมณี, 2562)

3. นำวัสดุตามธรรมชาติในชุมชนมาประกอบการแสดงดนตรีโดยใช้ทำนองเพลงพื้นถิ่น เช่น กลุ่มเครื่องดนตรีดีด จะใช้วัสดุที่ทำมาจากยางพารามาซึ่งบนกะลามะพร้าว กลุ่มสี ใช้ก้านมะพร้าวมาสีกันทำให้เกิดเสียง กลุ่มตี ใช้กะลามะพร้าวมากระทบกันทำให้เกิดเสียง และกลุ่มเป่า ใช้ท่อลมที่ทำจากไม้ไผ่ โดยเจาะรูตรงกลาง เมื่อเป่าแล้วจะทำให้เกิดเสียง โดยวัสดุเหล่านี้เป็นเพียงแค่องค์ประกอบเสริมเท่านั้น ผู้สอนสามารถใช้เครื่องดนตรีชนิดอื่นได้ เช่น กีตาร์โปร่ง ไวโอลิน กาซอง เพื่อให้เกิดความหลากหลายของดนตรีมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 5 การนำวัสดุทางธรรมชาติมาประกอบการแสดงดนตรี
(ที่มา: ภูษิต สุวรรณมณี, 2562)

สรุป

กิจกรรมข้างต้นเป็นการนำเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมดนตรีสู่ชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นเกิดการเรียนรู้ดนตรีอย่างหลากหลายและถูกต้อง ใช้เพลงพื้นบ้านเป็นสื่อกลางในการสร้างสรรค์งานดนตรี การนำวัสดุทางธรรมชาติในชุมชนมาเสริมในการแสดง ซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมต้องอาศัยกระบวนการแบบค่อยเป็นค่อยไป และมีการติดตามอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมถึงศักยภาพความสามารถ ทักษะ ความสนใจของคนในชุมชน ดังนั้นทักษะของผู้สอนหรือผู้นำกิจกรรมไปสู่ชุมชนควรมีการเตรียมความพร้อมโดยการสำรวจความต้องการของ

ชุมชน การสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชน ต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม การลำดับ
ขั้นตอน การทำซ้ำ ๆ จึงสามารถพัฒนาเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชนได้ต่อไป
ในอนาคตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งเป็นหนทางหนึ่งในการรักษา
เพลงพื้นบ้านไทยให้คงอยู่ตลอดไป

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2554). **ชุมชน ท้องถิ่น น่าอยู่อย่างเพียงพอด้วย
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริม
การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการมีส่วนร่วม.

คมสันต์ วงศ์วรรณ. (2543). **ดนตรีตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา: ภาควิชาสารัตถ
ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.

พิชัย ปรัชญานุสรณ์. (2529). **สู่โลกดนตรี**. กรุงเทพมหานคร: หนึ่งเจ็ดการพิมพ์.

ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. (2554). **วัฒนธรรมบันเทิงภาคใต้**. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอนก นาวิกมูล. (2550). **เพลงนอกศตวรรษ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มติชน.